

Oslo, 25. juni 1984.

222

Statsadvokaten i
Politimesteren i

RAN — HELERI

I. Lovendringer

Ved kgl. resolusjon av 8. juni d.å. er det gitt sanksjon på lovvedtak om bl.a. endringer i strl. § 268 og strl. § 318. Lovendringene trådte i kraft straks.¹⁾

Lovrevisjonen bygger i det vesentlige på Straffelovrådets forslag,²⁾ og er i samsvar med proposisjonen og flertallets syn i justiskomiteén.³⁾ Det ble samtidig også foretatt endringer i narkotikalovgivningen. Disse vil bli omtalt i et senere rundskriv om etterforskning og behandling av narkotikasaker, men det er allerede gitt direktiver for håndhevingen av mindre alvorlige narkotikaforbrytelser etter lovendringene.⁴⁾

U. Ran

Rettspraksis viser at ransforbrytelsene er meget forskjellige i straffverdighet, og at domstolene graderer straffen etter det. Slik den nye strl. § 268 er bygget opp, er det tatt hensyn til og i loven gitt klarere tilkjenne, at ransforbrytelsene kan være av sterkt varierende grovhet. At den spesielle minsteproof for ran nå er tatt bort, og at maksimumsstraffen er senket fra 6 til 5 år, innebærer ingen nedkriminalisering. Dette er fremholdt både av Straffelovrådet, i proposisjonen og av justiskomiteén.⁵⁾ Straffelovrådet uttaler at det neppe ofte vil være aktuelt å gå under den hittil gjeldende minsteproof på 6 måneders fengsel. Men det kan tenkes, særlig i tilfelle hvor voldsmomentet har vært så lite at forholdet ligger på grensen til tyveri.

Ran er en forbrytelse hvor muligheten for å gi betingete dommer svært sjelden har vært nyttet. Den klart vanligste reaksjon har hittil vært ubetinget fengselsstraff. Straffelovrådet fant ingen grunn til å fore-

¹⁾ Om dette er det allerede gitt melding i utrykt Meddelelse av 13. juni 1984 (Del III — nr. 4/1984).

²⁾ NOU 1982: 25.

³⁾ Ot.prp. nr. 23 (1983—84) og Innst. O. nr. 55 (1983—84).

⁴⁾ Utrykt Meddelelse av 20. juni 1984 (Del III — nr. 5/1984).

⁵⁾ NOU 1982: 25 s. 52, Ot.prp. nr. 23 (1983—84) s. 34 og Innst. O. nr. 55 (1983—84) s. 5.

slå at det i lovgivningen ble gitt noe direktiv om endring i straffutmålingsnivået.

Etter lovendringen ber jeg følgende spesielt iaktatt:

1. For handlinger som subsumeres under *grunnregelen* i strl. § 268 første ledd, må påtalemyndigheten medvirke til å opprettholde det etablerte straffutmålingsnivå, men med den differensiering i straffen som muliggjøres ved bortfallet av den spesielle minstestraff, jfr. foran nevnte uttalelse fra Straffelovrådet.

Senkingen av maksimumsstraffen får den prosessuelle konsekvens at tiltale for ran etter strl. § 268 første ledd, i alle tilfelle kan irettesføres for by- eller herredsrett. Dette innebærer en enklere behandling av mindre alvorlige ranssaker, noe også justiskomiteén tidligere hadde bedt vurdert.¹⁾ Jeg antar likevel at saker av denne art ikke alltid vil være egnet for summarisk behandling i forhørsrett. Det bør derfor vises tilbakeholdenhet med å begjære ransforbrytelser pådømt i forhørsrett selv om lovens vilkår for dette finnes å være til stede.

2. *Grovt ran* etter strl. § 268 annet ledd har en øvre strafferamme på 12 års fengsel.²⁾ Tilståelsessaker kan derfor ikke bringes inn for by- eller herredsrett, medmindre tiltalte på gjerningstiden var under 18 år, jfr. strpl. § 20 (nye lovs § 6 annet ledd pkt. 3) kfr. § 21 (nye lovs § 6 annet ledd pkt. 2). Jeg finner grunn til å advare mot uriktige nedsubsummeringer for å unngå lagmannsrettsbehandling av ranssaker.

Ved avgjørelsen av om et ran skal subsumeres som grovt, skal det foretas en *helhetsvurdering*, hvor det særlig skal legges vekt på de momenter og forhold som er nevnt i paragrafens annet ledd. Et ran blir ikke uten videre grovt om en av de oppregnede omstendigheter foreligger, dersom forholdene for øvrig gjør handlingen mindre graverende.³⁾

3. Grovt ran med *spesielle følger* (uforsettlige følger) skal subsumeres under strl. § 268 tredje ledd hvor lovens strengeste straff kan anvendes. Når det innstilles på slik tiltale, eller når det er tvil om en slik subsumsjon, skal saken forelegges for riksadvokaten.

Betydelig skade på legeme eller helse som følge av mishandlingen, er nå likestilt med dødsfølge.⁴⁾

¹⁾ Innst. S. nr. 175 (1979—80) s. 39 om Kriminalmeldingen.

²⁾ Straffelovrådets forslag var 10 års fengsel. Departementet fant at domstolene burde ha adgang til å gå opp til fengsel i 12 år for spesielt grove ran, selv om regelen i tredje ledd ikke kan komme til anvendelse, se Ot.prp. nr. 23 (1983—84) s. 34.

³⁾ NOU 1982: 25 s. 51.

⁴⁾ NOU 1982: 25 s. 51 . . . „Betydelig legemsskade, f.eks. at offeret blir invalid for livstid, er likestilt med død . . .“. Jfr. for øvrig legaldefinisjonen i strl. § 9.

III. Heleri

Heleri er ofte en nødvendig forutsetning for den organiserte, profesjonelle tyverikriminalitet. Denne form for kriminalitet synes å ha fått et slikt omfang at den er i ferd med å virke både demoraliserende og direkte samfunnsnedbrytende. Konkrete saker har vist at helerivirksomheten foregår over et vidt spekter, fra fast organiserte helerisentraler med utstrakt videresalg og visse former for «hvitvasking» av tyvegods, til den mindre omfattende helerivirksomhet og til de tilfeldige og mer leilighetspregete heleri.

Viktigst er det å bekjempe den organiserte tyveri- og helerivirksomhet ved å avdekke de store serietyverier, ofte bestillingstyveri, og mer eller mindre faste helerisentraler. Men med det omfang slik virksomhet etter hvert har fått, er det også nødvendig å sette tilgjengelige ressurser inn i kampen mot den ikke organiserte helerivirksomhet og de mindre helerier, som samlet medvirker til å opprettholde et helerimarked.¹⁾

Slik strl. § 317 er utformet har påtalemyndigheten funnet det vanskelig å bekjempe helerivirksomheten effektivt. Det ble derfor i 1980 reist spørsmål om å foreta visse endringer i heleribestemmelsen.

Etter oppdrag fra Justisdepartementet har Straffelovrådet vurdert spørsmålet om bevistema, bevisbyrde og virkeområde for gjerningsbeskrivelsen . . . «fravendt noen ved en forbrytelse» . . . i strl. § 317. Rådet²⁾ fant av flere grunner ikke å kunne gå inn for en lovendring som innebar en mindre streng bevisbyrderregel på dette område enn hva som følger av de alminnelige regler. Departementet og justiskomiteén sluttet seg til dette.³⁾

Den eneste endring som ble foretatt i strl. § 317, er en klargjøring av at straffebudets virkeområde også skal omfatte tilfelle hvor gjenstanden er fravendt noen ved naskeri (strl. § 391 a).⁴⁾

Videre er det foreslått en endring i den nye straffeprosesslovs § 6 annet ledd pkt. 1 slik at også saker hvor tiltalen gjelder sedvanemessig heleri skal bringes inn for by- eller herredsrett i første instans.⁵⁾

1) Det vises for øvrig til mitt innlegg på politisjefmøtet 1981 (referert s. 43—44) og til Kampanjen mot heleri som ble iverksatt høsten 1983 av Det Kriminalitetsforebyggende Råd.

2) NOU 1982: 25 s. 56.

3) Både Justisdepartementet og justiskomiteén har imidlertid bebudet at det senere bør vurderes å foreslå en endring av skyldkravet i heleribestemmelsen, slik at vanlig uaktsomhet blir nok til fellelse, Ot.prp. nr. 23 (1983—84) s. 37 og Innst. O. nr. 55 (1983—84) s. 7.

4) Om dette har det vært en viss tvil etter at naskeri ble nedkriminalisert fra forbrytelse til forseelse. Andenæs har i Formuesforbrytelsene 3. utg. s. 182 fremholdt at det ikke utelukker straff for heleri om tingen er frakommet eieren ved en handling som bedømmes som naskeri.

5) Ot.prp. nr. 53 (1983—84) s. 140.

Ved behandlingen av helerisaker bes særlig iakttatt:

1. Som påpekt av Straffelovrådet,¹⁾ beror det på en misforståelse og feil forståelse av loven når det undertiden er fremholdt at det til domfellelse for heleri kreves at påtalemyndigheten skal påvise den eller de straffbare handlinger hvorfra de enkelte gjenstandene ble fravendt de rette eiere.

Bevistemaet blir om gjerningsmannen forsto at gjenstanden var fravendt noen ved en forbrytelse eller ved en forseelse etter strl. § 391 a, eller utviste grov uaktsomhet i så måte. Uttrykket «forbrytelse» i lovteksten står i motsetning til forseelse og innebærer ikke noe krav om at gjenstanden skal kunne tilbakeføres til en bestemt forbrytelse (eller et bestemt naskeri).

Har en gjerningsmann regnet med at det var tyvegods han kjøpte, vil han kunne dømmes for forsøk på heleri om han har tatt feil på dette punkt. Dette bygger på det subjektive forsøksprinsipp.²⁾

2. Høyesterett har flere ganger uttalt at straffelovens bestemmelser om heleri må håndheves med strenghet, og at de almenpreventive hensyn må veie tungt ved utmålingen av straff for slike forbrytelser. Som straffskjerpende forhold³⁾ ved *handlingen* er fremhevet, enkeltvis eller samlet, om heleriene har hatt et profesjonelt preg, om de har hatt stort omfang, om det har dreid seg om betydelige verdier, om virksomheten har pågått i lengre tid eller har foregått i forbindelse med forretningsmessig yrkesutøvelse. Er helerigjenstanden våpen m.v. blir dette regelmessig ansett som et skjerpende moment.⁴⁾
3. Helerier blir ofte avdekket først etter at det er gått forholdsvis lang tid fra den eller de straffbare handlinger ble begått. Spesielt i slike tilfelle, men også ellers, vil det være av betydning med en rask straffereaksjon. Mindre alvorlige forhold kan med fordel avgjøres med forelegg. Dette gjelder ikke bare forhold som subsumeres under strl. § 391 a fjerde ledd (om foreldelse ikke er inntrådt). Etter at det nå er adgang til å utferdige forelegg også for brudd mot strl. § 318 jfr. § 317, bør denne adgang nyttes. Normalt kan dette i alle fall gjøres ved situasjons- og leilighetspregete heleri av én eller et par gjen-

¹⁾ NOU 1982: 25 s. 55—56.

²⁾ Rt. 1979 s. 1089.

³⁾ Rt. 1980 s. 1339, profesjonelt preg, pågått i lengre tid, og samlet gjaldt det store verdier. Rt. 1981 s. 45, særlig graverende karakter med profesjonelt tilsnitt. Rt. 1981 s. 978 og Rt. 1982 s. 1480, ikke profesjonelt preg, men store verdier. Rt. 1983 s. 1230, graverende og grove forhold. Rt. 1983 s. 1398, utøvet i forretning som drev salg av brukte ting (men her med mange formildende omstendigheter ved domfeltes personlige situasjon).

⁴⁾ Rt. 1981 s. 1345 og Rt. 1981 s. 943, i sistnevnte avgjørelse er det ved lovanvendelsen lagt vekt på at helerigjenstanden var våpen.

stander o.l. Jeg vil også godta at bruk av forelegg blir strukket noe ut over dette når forholdene i den eller de konkrete saker synes å ligge til rette for det.¹⁾ Med *høye bøter* antas de generalpreventive hensyn ivaretatt i slike tilfelle, med unntak av når gjenstandene f.eks. er våpen. Men er *helerihandlingen* av en slik art eller grovhet at det etter rettspraksis er aktuelt med ubetinget fengselsstraff, skal saken bringes inn for retten. Dette selv om siktedes personlige forhold og situasjon antas å kunne lede til betinget dom, med tillegg av en ubetinget bot, som det i så fall subsidiært må legges ned påstand om.

4. Det formålstjenlige i å legge videre arbeid i å oppspore helerigjendene for beslag og inndragning må alltid vurderes.

Magnar Flornes

¹⁾ Saksforholdet i Rt. 1984 s. 118 kan for så vidt vurderes som et grensetilfelle hvor forelegg nå kunne ha vært brukt, men da med en høyere bot.